

E 143/20

JÉZUS A MODERN SZÉPIRODALOMBAN

DR. ERDŐS KÁROLY

DEBRECEN
1938

Ára 40 fillér

JÉZUS
A MODERN
SZÉPIRODALOMBAN

DR. ERDŐS KÁROLY

DEBRECEN

1938

E 143/20

I 143
1939

A világháború kitörése alkalmával nagy meglepés érte a keresztyénséget és a keresztyéneket egészen észrevétlenül. Mind a magánosok áhítatában, mind a nyilvános istentiszteleteken háttérbe jutott Jézus. Hallgatással mellőzték. Ez természetes is volt. Aki maga a békesség fejedelme, Aki azt hirdette, hogy békesség néktek, Aki azt tanította, hogy : ha valaki arcul üt jobbfelől, fordítsd felé a másik orcádat is és ha el akarja venni a te alsó ruhádat, engedd oda neki a felsőt is, Aki parancsul adta követői számára, hogy : szeressétek ellenségeiteket és imádkozzatok azokért, akik háborgatnak és üldöznek titeket : Arról nem lehetett beszélni puskaropogás, ágyúdörgés, háborús számítás, szenvedélyek izzása idején. Egész Európa, mondhatnám az egész világ megtagadta Jézust, Aki azt mondotta : „Egymást szeressétek ; amint én szerettelek titeket, úgy szeressétek ti is egymást. Erről ismeri meg mindenki, hogy az én tanítványaim vagytok, ha egymást szeretni fogjátok.“ Mivel pedig egymást semmiképpen sem szerették, a szövetségeseket is minden oldalon az érdek tartotta össze, nyilvánvaló, hogy nem voltak a Jézus tanítványai, nem voltak keresztyének.

Szabolcska Mihálynak „A kereszt“ című költeménye, mely „A háború bírálata“, nagyon szépen mutatja, hogy Krisztusnak micsoda szerep jutott a háborúban és a háborús lelkekben. E költemény tartalma az, hogy a keresztútnál felállított feszület mellett imádkozva megy el a két ellenséges hadsereg. A felállított hadállásokból egész éjtszakán át tart az ádáz lövöldözés, amelynek eredménye az, hogy egyik seregben sem sebesült meg egyetlen ember sem, de a keresztből sem maradt meg egy ép szilánk sem, mert

*„Innen és túl kilőtt útjába
Minden golyó Krisztust találta.“*

Amint azonban a viszály elvérzett a csatákon, az emberek ráeszméltek arra, hogy a gyűlölet csak pusztít. Eszményt kerestek maguknak újra. Csak ter-

mészertesnek kell tartanunk, hogy ezt az eszményt nem találhatták meg másban, mint Jézusban.

A keresésnek igen sokféle módja volt és van. Egyik módja a Jézus tanításának rendszerét magába foglaló egyházak támogatása. Innen ered az összeomlás után az intézményes egyházak felkarolása, főképpen a legerősebben megszervezett római egyháznak csaknem reneszansz számba menő megújítása, az evangéliumi egyházak szabad mozgalmainak (ifjúsági egyesületek, vasárnapi iskolák, bibliakörök stb.) elszaporodása, az egyes protestáns felekezeteknek egymás felé való közeledése az egyesülés gondolatának és módozatainak felvetéséig és tárgyalásáig.

Minden szellemi törekvés megtalálja a maga támpontját az irodalomban, mégpedig a szépirodalomban, azért is, mert igen sokan ezen az úton tudják kielégíteni szellemi szükségleteiket, de azért is, mert az íróknak érzékeny a lelkek, megsejtik a jövő eszméinek suhanását, ezekhez próbálnak alkalmazkodni, s az emberi lelkeket igyekeznek ezeknek megnyerni. Így kerül be a szépirodalomba Jézus, különösebben a háború után. Keresik itt is, hogy mimódon találhatnák meg Őt, mimódon enyhíthetnék az emberek szomjúságát Róla szóló irodalmi műremekekben. Hiszen ha a művészetek közül a képzőművészetek, különösen a festészet és szobrászat több mint másfél évezrede foglalkozik Jézus alakjával, a zene és énekművészetet is maradandó alkotásokra ihlette az Iránta érzett hódolat: miért maradna el éppen a jelenkorban a prózai szépirodalom?

Az idevonatkozó szépirodalom valóban igen gazdag. Anyanyelvünkön eredeti szépirodalmi munka is, fordítás is igen szép számmal jelent meg Jézusról a háború óta. Harmincegy ilyen könyvről fogok rövidebben-hosszabban megemlékezni, megemlítvén egynéhány olyan régebbi művet, vagy magyarra még le nem fordított munkát, amelyeket a teljesség végett nem hagyhatam el.

A) Elsősorban emlékezem azokról a munkákról, amelyek nem akarnak mást adni, csak az evangéliumi Jézust, az evangéliumi iratok szavaival. Azután B) sorra veszem Jézus életének olyan egyéni feldolgozását, amely nem akar többet adni, mint ami az evangéliomokban adva van. C) Ezek után következnek azok az írók, akik az evangéliom történetei mellé Jézus személyével, vagy korával kapcsolatban legendákat költenek

a) vagy a gyermekkorból, b) vagy az egész életrajz átírásával, c) vagy apróbb történetek elgondolásával. D) Utoljára hagyom azokat, akik a mai világba helyezik Jézust.

A) A szépirodalomhoz számlálom azokat a műveket, amelyek az evangéliumok szavaival adják Jézus életét. Semmit hozzá nem tesznek, semmit belőle el nem hagynak. A biblia szövegétől mindössze az különbözteti meg ezeket, hogy nem részek és versek szerint, hanem külön címek alatt vannak tagolva az egyes összetartozó részek, kikezdésekkel, vagy idézőjelekkel, úgy, mintha csak most írják a szerzők. Az általam megemlíthető három műnek szerzői valamennyien római katolikusok és munkáik egyházuk főhatóságának jóváhagyásával jelentek meg. Hogy miért nem írtak ilyen Jézus életrajzot protestánsok, arra vonatkozólag azt az elgondolásomat kockáztatom meg, hogy ezek Jézus életét a kezük között levő újszövetségben az evangéliumok szavaival készen kapják, míg viszont a római katolikus híveknek bibliai kiadása jegyzetelt és így az emberek által készített jegyzetek — a négy evangéliumban egymásután — elterelhetik az emberi figyelmet a Mesterről.

1. *Dupanloup* Bódog orleansi püspöknek, a francia akadémia tagjának jelent meg Ruschek Antal esperesplebános fordításában Budapesten 1895-ben a Szent István-Társulat kiadásában „A mi Urunk Jézus Krisztus élete” című munkája, amely 185 lapnyi tartalmú bevezető rész után a 189. laptól az 515. lapig Jézus életét adja, nem az addig megjelent magyar római katolikus fordítások szavaival, hanem itt-ott korszerűsítve, de mindig a Szentíráshoz alkalmazkodva.

2. Jobban érdekeli minket *Bárczy* Istvánnak, Budapest volt főpolgármesterének „Jézus Krisztus evangéliuma” című műve, amely először szerényebb alakban 1923-ban, másodszer igen díszes formában és nyomással 1935-ben jelent meg Budapesten. Az utóbbi kiadás bővebben van jegyzetelve, mint az előbbi és az utóbbit világhírű festők képei ékesítik. Minthogy *Bárczy* István pályája kezdetén papnak készült, munkája az eredeti szöveggel és több jeles fordítással való egybevetés folytán bátran tekinthető önálló bibliafordításnak.

3. Teljesen a mai irodalmi nyelven, minden archaizmust elhagyva, jelent meg napjainkban (1937) Dr. *Gás-*

pár Pál gimnáziumi igazgató tollából „Jézus élete“. Jól csoportosítva, könnyen gördülő nyelven sem nem ósdi, sem nem szemet szűrő modern szavakkal adja a Mester földi pályájának leírását, híven az evangéliumi szöveghez. Aki e könyvet kezébe veszi, úgy olvashatja, mint mai irodalmi terméket és mégis az evangéliomot kapja benne.

Ezekben a munkákban és a külföldi hasonló régebbi feldolgozásokban nem kereshetünk más Jézust, mint az evangéliomit. Ezek megemlítése csak azért volt szükséges, mert külső ruhájuk már szépirodalmi jellegű.

B) 1. Hogy Jézus életének egyéni irodalmi feldolgozásával találkozunk, annak oka az, hogy, mivel Jézus történetét tanulják az iskolában, úgy vélték sokan, hogy annak a bibliából való olvasása unalmas és régimódi. A háborút megelőző évtizedekben erősen érvényesült az az irányzat, hogy mindig újat és újat. Ami régi, az mind ósdi, elavult. Félre velük. Ennek az irányzatnak a képviselője volt a „Leonardo“ című folyóirat, amely Firenzében 1903-ban indult meg *Papini Giovanni* és *Prezzolini Giuseppe* szerkesztésében. Ezek a szerkesztők nekimentek mindennek. *Papini* egyik alapos ismerője így jellemzi ezt az irányzatot: „Az egész civilizáltnak nevezett társadalmat, a boldogan kérődző polgárt, a nagyképű copfosokat, mások hulladékain rágódó professzorokat és tudósokat, szárnyatlan filozófusokat, döngicsélő, szavattyús, ványadt költőket, tanárosgodó, régi nagyokon élő művészeket az ágy alól előcibálják és azon pucéron pellengérré állítják. Jaj annak, akire szemet vetnek s kezükbe kerül! Ha a fejek nem nyílnak meg önként, meg kell lékelni őket.“ „*Papini* irtózik mindentől, amit már mondtak valaha, minden ételtől, akármilyen kitűnő, amelyet már evett más.“

Ez a *Papini* hosszú lelki tusán ment keresztül, amelyet még maga sem ismer világosan egyes részleteiben, míg eljutott ahhoz az úthoz, amely, ha még annyi milliók mentek is már rajta, mégis mindig új, mert újsága nem irányában van, hanem magukban a rajta járó lelkekben s mert Isten elég gazdag s egyedül Ő elég kifogyhatatlan ahhoz, hogy kinek-kinek számára gondoskodjék olyan újságról, amelyért éppen neki kell és érdemes azon az úton járnia. Így érkezik el *Papini* „*Krisztus élete*“ megírásához. Nem Jézus életét írja, hanem *Krisztusét*, kifejezésre juttatván ezzel a természetfeletti vonások elismerését. Alapul fogadja el

az evangéliomok elbeszélését. Az evangéliomokat olyan iratoknak ismeri el, amelyek hitelesek és igazak, csak nincsenek pontosan biografikus sorrendbe sorakoztatva. Nekünk nincs módunkban másnak látni Jézust, mint amilyennek az evangélisták, illetőleg az újszövetség írói látták, mert az ő látásuk a mi egyetlen adatunk. Ezeknek az adatoknak alapján meg lehet írni Jézus életrajzát. „Jézusnak ugyan semmiféle életrajza sem lehet szebb és tökéletesebb az evangéliomoknál, még ha bármelyik, eleddig élt legragyogóbb tehetségű író írná is meg. Ennek az első négy történetírónak becsületes józanságát nem szoríthatja háttérbe soha a stílusnak s a költészetnek minden csodája sem. És ahhoz, amit ők mondtak, édes keveset tehetünk hozzá.“ Ennek ellenére is szükséges újból, meg újból meg írni Krisztus életrajzát, mert Papini úgy gondolta, hogy ama sok ezer könyv között, amelyek Jézusról szólnak, nincs olyan, amely ki tudná elégíteni azt, aki nem dogmatikai tételekre, és tudós feljegyzésekre szomjúhozik, hanem a lelkének jóleső és a század és minden ember szükségleteihez szabott táplálékra vágyik.

Ilyen elvek mellett Papini előadása költői, színes, nyelve erőteljes, nem egyszer drasztikus. Könyvében sok szép gondolat ragyog, ami azt mutatja, hogy az evangéliom gondolatainak gazdagsága szikrákat váltott ki az ő nemközönséges agyából is. Jézus életét igyekszik adni őszinte hódolattal; nem tesz az evangéliomi életrajzhoz semmit, néhány legendán kívül. Nem ad Jézus szájába egyetlen egy szót sem, amelyet utána ne kereshetnénk az evangélistáknál. De viszont az evangéliomi történeteket hosszan adja. Át meg átszövi elmélkedésekkel. Elmélkedései telve vannak egyéni vélekedésekkel, amelyek, ha nem is erőltetettek, de megannyi bennök az egyéni, mint amennyi a valódi. Olvassuk például, hogy: „Jézus nem járt az írástudók, sem a görögök iskoláiba. De azért voltak mesterei, három ilyen ismert, a doktorok három legnagyobbikát: a munkát, a természetet és a könyvet.“ Papini magyarázatai sok helyen allegórikusak, amelyek olykor meglepők, szépek, de túlhalmozottságukkal erőltetettek lesznek. Ilyen allegória pl. ez: „Nem véletlenül született Jézus istállóban. Nem roppant istálló-e a világ?“ Vagy pl.: „Az állatok után, amelyek a természet, a pásztorok után, akik a nép, ez a harmadik hatalmasság — a tudás — is térdreborul a betlehemi jászol előtt.“ Magyarázatainak legnagyobb része paradox jellegű.

A paradoxonokra kétségtelenül az a tény indítja, hogy Jézus tanítása nagyon ellentétben áll a mai világgal. Minthogy pedig Jézus igazságai az igazi igazságok, ezért, ha túlzottak is, vagy különösek is, de azokhoz kell alkalmazkodnunk. Ez a paradoxonos elv aztán erőt vesz Papinin és könyvének igen sok lapján rátalálunk, amikor Jézus életét és tanítását magyarázza. A pusztába való vonulásnál pl. ezt olvassuk: „hogy az embereket szerethessük, hébe-hóba ott kell hagynunk őket. Távól tőlük, közelebb jutunk megint hozzájuk“. A paradoxont egyetlen lépés választja el a cinizmustól. Aki különködésig viszi a paradoxonokat, az nem riad vissza attól, hogy kedvenc ötletét elmondja, ha azzal meg is sért másokat, s ha tudja is, hogy az ötletnek egy része nem egyéb, mint az igazság torzítókörben. Így látjuk ezt pl. amikor ezt mondja: „Jézus lehajol a földre és ujjai hegyével ír a homokba. Ez az első és utolsó alkalom, amikor Jézust erre a gyötrő foglalkozásra látjuk alázkodni.“ Jézust az evangéliom történeteiben kísértés végig, imádatos áhítattal van iránta. Kitűnik ez minden túlzásával együtt a Jézus utolsó imádsága leírásánál. „Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják, mit cselekesznek! Ennél istenibb kérés még nem szárnyalt az égre, mióta emberek élnek és imádkoznak. Nem embernek imádsága ez, hanem Isten imádsága Istenhez... Így hal meg..., aki megszabadította lázuktól a lázbetaegeket, aki az élet vizét adta a szomszédoknak, aki feltámasztotta a halottakat.“

Mindent összevetve, Papini megérezte, hogy korunk válságának megoldása Krisztus. Nem tudván azonban elképzelni, hogy az emberek keressék és megtalálják az evangéliom Krisztusát, ő maga akarta Krisztushoz vinni az embereket. Meg is alkotott magának imádat-szerű hódolattal egy Krisztust, de ez nem az evangéliomi, Aki köztünk jár. Sok rajta az Őt körülvevő szó-ruha és erős benne az egyéni megvilágítás.

2. 1928-ban magyar nyelven írt „Krisztus“-rajz jelent meg. Szerzője *Balassa Imre* ujságíró, volt színész. Bevezetés helyett egy kis színes lapszelet értesít arról, hogy a „jelen kötetet megjelenése előtt arra hivatott egyházi férfiak elolvasták s kijelentették, hogy nincsen benne semmi, ami Krisztus személyének szentségét és magasztosságát, vagy az egyház tanításait bármiben is sértené.“ Abból a tényből, amelyet a könyv végén levő jegyzetben megemlít, hogy tudniillik a Jézus szavait és az apostolok szavait a Szent István Társulat kiadásá-

ban megjelent újszövetségi fordítás szerint közli, igen valószínű, hogy római egyházi férfiak voltak azok, akikre hivatkozik. De hogy ezek nem „arra hivatott egyházi férfiak“ voltak, mutatja az a tény, hogy Jézus *testvéreiről* szól a könyv; a keresztelés történelménél úgy írja le a környezetet, hogy „széles sugárcévek ömlöttek alá a Jordán vizére, mintha kinyílt volna az ég aranykapuja... s mintha az ég aranykapujából jönne, galamb szállt lejjebb...“ A kísértés történetét így vezeti be: „miután negyven nap és negyven éjjel böjtölt, megéhezett. És akkor megszólalt egy hang fölötte. Alatta tán, vagy jobbra tőle, balra tőle. Mindent...“ Mindezek és tévesen rajzolt más történetek és elejtett szavak mutatják, hogy nem olyanok nézték át, sem nem olyan írta, aki Krisztus iránt áhítatos hódolattal viseltetik. A csodák hatóerejét gyöngíti, a Jézus tanításait és cselekedeteit rendezetlen sorrendben adja, igen fontos lelki mozzanatokot elhagyva. Nincs megemlítve pl. az újjászületésről szóló tanítás, nincs meg a samáriai asszonnyal való beszélgetés, a tékozló fiú és az irgalmas samaritanus története. Jézus történetét úgy írja, amint az evangéliomban olvashatjuk, de költ mellé Jézus környezetéből epizódokat, amelyek nem növelik a mű értékét, s egyáltalán nem mozdítják elő az áhítatos hangulatot. A történetet nem fejezi be Jézus mennybemenetelével. Elmondja az első pünkösdöt, sőt az utolsó fejezet Péternek Rómába érkezését beszéli el. A könyv vallásos érzelmek keltésére gyöngye, a meglevők szilárdítására erőteljes, szépirodalmi munkának csak kísérlet, s tekintve a magyarra fordított kiválóbb külföldi műveket, ez a Balassa-könyv nem is hézagpótló. Megemlítettük, mert magyar eredetű.

3. Jóval a háború előtt íratott, de csak néhány éve látott nyomdafestéket *Dickens* Charlesnak „Urunk élete“ című igen kedves könyve. 1934-ben D. Gutti Erzsé fordította magyarra s a Rózsavölgyi és Társa-cég adta ki. Tizenegy fejezetben adja Jézus életét úgy, amint azt gyermekei számára a nagy író megírta, s amelyre nézve sohasem volt szándéka, hogy közrebozsássa. Gyermekei halála után lett közkinccsé. Az egész könyv gyermekekhez szól, egyszerű, kedves hangon. Az evangéliomi történetet adja, néhol kiszínezve, hogy a gyermekek képzeletének és értelmi képességének megfelelően. Elhagy olyan dolgokat, amelyeket a gyermek nem ért, vagy amelyekkel kapcsolatban feleslegesen tenne értetlen kérdéseket.

4. A Dickens műve a gyermekeit Jézushoz vezető apai szív áhítatos munkája, nem így a német *Ludwig Emilnek* 1927-ben írt „Az ember fia“ című könyve. A hívő lélek áhítatának és kegyeletének teljes mellőzésével van megírva ez a munka. Ez természetes is. A szerzője születésére nézve zsidó és Jézus történetét úgy írja meg, mint „törzse történelmének“ egy részét. Alapforrásul elismeri a négy evangéliomot és még néhány közelkorú nemkeresztyén forrást, ezeket azonban ismétlésekbe bocsátkozóknak és egymással ellentmondóknak tekinti. A nem nagy anyagban „lélektanilag“ próbál rendet csinálni olyanformán, hogy „két nagy periódust“ vesz fel: „az alázatos, derűsen tanító s a messiási öntudatos“ korszakot. Amit ebbe a két csoportba nem tud könnyen beilleszteni, azt elhagyja, mint későbbi toldalékot, amelyek az egyház érdekében kerültek az evangéliomba. A csodáknak természetes magyarázatot igyekszik adni, mert hiszen „történelmet ír és jellemet épít fel“. Jézus szájába nem ad „maga kitalálta szavakat“, a történetek leírásánál „csak a pillantást és arckifejezéseket, csak a szavak közt ívelő gondolathidakat, motivumokat és érzelmi láncokat egészíti ki szabadon“. Mindezeket egybevetve „a próféta benső életét“ akarja megrajzolni, hogy ezáltal Jézus valóságát és emberi voltát bizonyítsa azok előtt, akik kitalált alaknak tartják.

Ilyen elvek alapján lát hozzá Jézus életrajzának megírásához. I. Előzetes korrajz után az ifjú Jézussal kezdi történetét. Jézus egyszerű életet él, nem vágyódik sehova. Figyeli környezetét, megismeri a képmutató gazdagot, a vitatkozó írástudót, a gondtalan gyermeket, nemzetének közelmúlt történetét, beszél a gazdagokkal, szívesebben a szegényekkel, nem fél a bűnösök társaságától, amelyre jó hatást gyakorol. Ismeri a Szentírást. Hallott Keresztelő Jánosról, elmegy meghallgatni. Nagy hatással van rá, amint János leckézteti a farizeusokat és sadduceusokat, valamint az a jövendölés, hogy János után nagyobb fog jönni. Ő maga is megkeresztelkedik másnap és ekkor úgy véli, hogy látomása van. Víziókat lát böjtölése után is. Ezt követőleg megtudja, hogy Heródes Keresztelő Jánost elfogatta. Ekkor úgy gondolja, hogy most már neki kell Keresztelő János nyomába lépni. II. Otthonában hirdeti az evangéliomot. Sokan hallgatnak rá. Olyan hatással tud lenni a betegekre, hogy azok gyógyultaknak érzik magukat. Így, mivel sokan fordulnak

hozzá, nem minden eredmény nélkül, rákényszerítik a varázsló orvos szerepét. Emberfiának nevezi és Prófétának kezdi tartani magát. Ez a tudalom megerősödik benne, amikor Keresztelő János a tanítványai útján a börtönből érdeklődik felőle. III. Észreveszi, hogy üldözik. Az üldözés elől 6—8 hónapig menekül. Ez idő alatt „egész lénye elsötétül, alázata királyi magatartássá változik, az Ember fia Isten fiává emelkedik.“ A nép kissé visszavonul tőle, amikor kemény beszédeit hallja, de ezen a ponton a Keresztelő János lefejeztése végleg meggyökerezteti abban a tudatban, hogy ő a Keresztelő János által megprófétált Megváltó. Ebben a gondolatában megerősíti a Péter hitvallása. IV. Ilyen gondolatokkal indul el Jeruzsálembe, hogy felvegye a harcot az ottani vezetőkkel. A bevonulás sikerül, a templomtisztítás is, de a lelkesedés lankad. Eleinte sikerrel vitatkozik a farizeusokkal, írástudókkal, ámde, amikor a tanítványokat arra tanítja, hogy az elsőség a szolgálatban áll, akkor kiválik Júdás a közösségből, egyelőre lelkiképen, s amikor a Mester megkenésére tett megjegyzéséért megrovásban részesül, a felgyülemlett csalódások miatt felfortyan és elhatározza, hogy kierőszakolja a döntést. Ezért ment a főpapi tanácshoz. Jézus az utolsó vacsoránál érzi, hogy a harca „elveszett“. Egészen váratlan ez a következtetés, mert a szerző nem okolja sem a környezettel, sem lélektanilag, csak annyit mond, hogy a tanítványok gyengének bizonyultak a városban. Jézuson erőt vesz a félelem, kérdezősködik fegyver után, bujkál a Gecsemáné-kertben, kiválasztott három tanítványa sem tud mellette virrasztani. Végre elfogják. A tanács előtt már keveset szól, Pilátus előtt — aki szeretné megmenteni — még kevesebbet, Heródes előtt semmit. Megfeszítik. A kereszten az egyik lator szavai még enyhületet adnak neki s aztán meghal. Másnap a sírt üresen találják és elhíresztelik, hogy feltámadt.

Kétség nem fér hozzá, hogy ilyen módon is meg lehet rajzolni, s a felületesen gondolkozó és hiányos intelligenciával bíró embereknek el lehet mondani Jézus élettörténetét, de ez nemcsak hogy a buzgó keresztyént nem elégítheti ki, de általában véve teljes tájékozatlanságban hagy mindenkit arra vonatkozólag, mimódon állott elő és mimódon tudott fennállani kétezer éven át ilyen gyöngye alapépítményen a keresztyénség? Aminthogy nem is ilyen fundamentomon épült az, hanem azon a Jézuson, Akinek átadott minden hatalom

mennyen és földön, Aki testté lett és lakozott mi közöttünk és láttuk az Ő dicsőségét, mint az Atya Egyszülöttjének dicsőségét. A meglepő ebben a könyvben az, hogy elmondja Jézusnak jeruzsálemi tartózkodásából mindazt, amit az igaz Messiásnak a próféták szerint cselekednie kellett és amit cselekedett is. Látja továbbá 19 évszázad bizonyosságát; és mégsem látja meg Jézusban a Messiást. Szeme van, de nem lát.

5. Megemlítem *Rosadi Giovanni* „Jézus pöre“ című művét, amelyet Boros Ferenc fordított eredeti olaszból és amely Budapesten jelent meg 1926-ban. Ez a könyv nem tartozik a szépirodalmi könyvek közé. Azért vettem be tárgyam keretébe, mert szerzője nem teológus, hanem jogtudós. Indítatva attól az igazságérzettől, amely minden vérbeli jogi gondolkozót áthat, megírta Jézus pörének lefolyását, jogász szemmel. Műve — amely nagy tudományos készültséggel van írva — elsősorban számot tarthat a jogászvilág érdeklődésére; lebilincselő, eleven leírása miatt kellemes olvasmány nem szakemberek részére is. Szépen igazolja, hogy Jézus büntetlen előéletű volt, tanítása sem gazdaságpolitikai, sem vallási, sem állami szempontból nem tartalmazott olyat, ami miatt letartóztathatták volna. Ilyen letartóztatási és vizsgálati joga nem is volt a zsidó főtanácsnak. Ezért Jézus elfogatása nemcsak igazságtalanság, hanem törvénytelenység is. Júdás árulása olyan tény, amelyet a mózesi törvények szerint meg kellett volna torolni. A helytartónak teljes bírói jogkörben kellett volna eljárni. Ez azonban nem történt meg. A Jézus elleni eljárásban „a római perrendtartásnak még a lehető legegyszerűbb formáit sem tartották meg, miközben a vádlottat halálra ítélték“. Nem volt a vád meghatározva, nem alkalmazták a törvény rendelkezéseit, nem hallgattak ki tanukat, nem állapították meg a tényeket, egyáltalán nem indokolták meg az ítéletet, hanem a vádlottat egyszerűen kiszolgáltatták vádolói kezébe. „A Názáreti Jézust nem ítélték el, hanem megölték, kivégzése nem igazságtalanság, hanem gyilkosság.“ „A Golgota gyalázata az igazságszolgáltatásnak. Ezért bölcs intézkedés — állapítja meg Rosadi —, hogy majd minden keresztyén nemzet tárgyalási terméből eltávolították a feszületet, mely állandó megszégyenítése volt a bírák munkájának.“

6. Szorosabb értelemben véve szintén nem szépirodalmi munka *Hegedűs Loránt*: Uram, Jézus! (Buda-

pest, 1934) című műve. De folyamatos nyelve, több eszméltető meglátása, szerzőjének nemlelkészi jellege arra indít, hogy megemlítssem itt, mert sok szép gondolatot, egyéni tapasztalatot tartalmaz, amelyek segítik az evangéliom megértését és közelebb visznek Jézushoz.

7. 1937-ben jelent meg magyar fordításban *Mauriac* François „Jézus élete“ című könyve, 55 fametszettel. Bár az eseményeknél az evangéliomot tartja szem előtt, mégis a leírása át meg át van szöve elmélkedésekkel, amelyek nem mindig sikerültek, sem nem mindig megfelelők a magasztos tárgyhoz. A samáriai asszony történetének leírása határozottan rossz és itt-ott érzéki színekkel átszőtt. A könyv megértéséhez ismerni kell az evangéliomot, pedig éppen az volna a célja az ilyen írásműnek, hogy az evangéliomot támogassa tartalmával. Jézust nagyon sokszor igen meg nem felelő szavakkal nevezi, s általában az ájtatosság külső formái mellett benne van a hitetlenség minden durvasága és leplezett csúnyasága. Le nem fordításával nem vesztett volna irodalmunk.

8. Nyerne azonban irodalmunk azzal, ha kongeniális fordításban megjelennek *Schaper* Edzard német írónak 1936-ban megjelent „Das Leben Jesu“ című műve. Az Ószövetség tartalmát adja evangéliomi nézőpontból, azután Jézus életének rajza következik gondos, megalapozott lélektani megokolásokkal, azok gondolkozásával együtt, akik Jézus környezetében éltek.

Ha valakinek az volna a véleménye, hogy az eddig elmondott anyag nem „Jézus a szépirodalomban“, hanem Jézusról szóló tizenegy szépirodalmi munkának az ismertetése és bírálata, az teljesen és világosan azt mondja, amit én is érzek, és íme meg is vallok. De úgy érzem, hogy mielőtt a fantázia szárnyaira ültetett Krisztust a többi munkákban megismertetném, szükséges volt meglátnunk, hogy azok a szerzők, akik a történelmi Jézust akarják nekünk irodalmilag adni, minden becsületos törekvésük mellett is csak irodalmat adnak, de Jézust nem.

C) Most azokat az írókat veszem első sorba, akik az evangéliom történetei mellé történeteket költenek.

a) Ezek közül elsők a gyermekkorból való történetek.

1. *Tóth* Béla „A mi Urunk Jézus Krisztus gyermekségéről írott könyv, Budapest, 1893“ című munkája olyan módon van írva, mint a bibliai kiadások: tíz részben és versek szerint. A három bölcs: Boldog-

Arábiából Gáspár, a vitéz, Örményországból Menyhért, a tudós, Szerecsenyországból Boldizsár, a jámbor, viszontagságos úton eljutnak Betlehembe. A pásztorok adnak a gyermek Jézusnak vajat, túrót, a legkisebb bojtárnak nincs semmije. Előveszi furulyáját és halkán elfújja a legszebb nótát, amire a kis Jézus felmosolyog.

Az egyiptomi útjukon megtámadja két rabló. Ugyanazok ezek, akiket harminc év múlva Jézussal megfeszítenek. Egyiptomban a szent állatok kijönnek a templomból Jézushoz. Mikor a gyermek Jézus a rózsa-fák alatt elaludt, öt piros rózsa hullott rá; a későbbi öt seb helyére. Egy fiú kővel dobja meg, de a kő visszahull a fiúra, agyonüti, de Jézus feltámasztja.

Visszatérve Názáretbe, a Józset ácsműhelyében keresztet farag.

2. *Zajti* Ferenc „Jézus gyermekkorá” (1921) című kis könyve főként az apokrifus evangéliomokra támaszkodik. Amikor Jézus születik, minden csendben volt. A madár nem repült a fáról, a pásztor a botjával ütni akart s a levegőben maradt a botja. Az egyiptomi menekülés közben a pusztában Jézus szavára aláhajolt a pálma a földön ülő Máriához, s miután Mária evett a gyümölcsből, Jézus szavára felegyenesedett a pálma.

Kapernaumban a gyermek Jézus sárból verebeket gyúr, amelyek Jézus tapsolására elrepülnek. Vízrel telt korsója eltörik az úton, erre a vizet felső ruhájában viszi haza Máriának. Sokakat meggyógyít. Mindezek miatt irigykedik rá és családjára a kis város. Egyszer egy játszótársa a háztetőről leesett és a szomszédok azt mondták, hogy Jézus lökte le. Jézus a gyermeket feltámasztotta és a gyermek megvallotta, hogy a maga vigyázatlanságából esett le.

3. *Timmermans* Felixnek „A gyermek Jézus Flandriában” című történetét Harsányi Lajos fordította le és Haranghy Jenő képeivel jelent meg 1920-ban. Érdekes könyv, mert a Jézus gyermekkorát az evangéliomi elbeszéléseket követve a mai időbe és Flandriába teszi. A könyvnek bájoságát mutatja, hogy az ember nem ütközik meg, amikor azt olvassa, hogy a plébános beszél Józseffel; József Máriával a szentek képeivel díszített kápolnában esküszik meg; Mária harisnyát foltoz, csésze kávéét iszik; Heródes sakkozik az alten-gernaggal és így tovább.

4. A gyermektörténetekhez számítom *Anatole* Francenak „Boldizsár” című novelláját (magyar fordítása megjelent Békéscsabán 1918), amely leírja, hogy Sába királynője: Balkis iránt olthatatlan szeretettel

viseltetik Boldizsár, szerelmét szenvedésekkel is bizonyítja. De amikor megismeri a Jézus születését jelző csillagot, lemond a bujaságról s a büszkeségét legyőző Menyhérttel és a kegyetlenkedések felett diadalmaszkodó Gáspárral együtt Betlehembe megy.

5. Ugyancsak *Anatole Francenak* van egy „Pontius Pilatus“ című novellája, (magyarul megjelent Budapesten, 1919), amelyben a volt helytartót Jézus halála után harminc évvel megkérdezi egyik barátja, hogy emlékezik-e arra, hogy az ő idejében megfeszítettek egy Názáreti Jézus nevű embert Jeruzsálemben? Pilátus összeráncolta szemöldökét, végigsimította homlokát, s rövid hallgatás után így szólt: „Jézus! Názáreti Jézus? Nem emlékszem rá.“ Ezt a jelentéktelen kis elbeszélést nem említettem volna fel, ha egyik igen kiváló férfiú erre a kis novellára hivatkozva nem érvelt volna egyszer előttem teljes komolysággal a mellett, hogy Jézus a maga idejében Palesztinában is teljesen jelentéktelen volt.

b) 6. A Jézus teljes életrajzát szabadon feldolgozók közé beveszem *Barbusse Henri* 1926-ban írt „Jézus“ című művét. (Magyar fordítása Budapesten jelent meg.) Az író igazában nem szépirodalmi művet akar adni, hanem az általa meglátott Krisztust. Címlapján ilyen igénnyel lép fel: „Láttam Jézust, én is láttam. Megmutatkozott előttem a tökéletesség szépségében. Szeretem őt, szívemhez szorítom és elvitatom másoktól, ha kell.“ Ezekből a szavakból a fanatikus, az izzó rajongás hangzik. Előszavában jelzi, hogy nem akar műve „költői ábránd és írói képzelet műve“ lenni, „noha az evangéliom formájába írta meg“ részekre és versekre osztva. Biztosítja olvasóit arról, hogy e tárgy megírása előtt „a legszigorúbb és legpontosabb kutatásokat végezte el“. Vélekedésében azokat követi, akik „a Szentírásban az általános történelem tudományos és pozitív módszereit“ alkalmazták. Úgy gondolja, hogy a keresztyénséget előbb, mint váltságtant kezdték hirdetni és úgy keresték meg hozzá utólag a multból a valóságos személyt, Krisztust. Olyan történelmi személyt kerestek, akit Pál ismert, aki Pálra hatást gyakorolt. Az evangéliomokból megállapítja „egy egyseges, nagysággal és erővel telt erkölcsi és szociális tanítás vonalait“ és ezt a rendszert tartja Jézus igazi tanításának s ez alapon Jézust „elvitathatatlanul individualistának és forradalmárnak“ gondolja. Megállapítja azt is, hogy Jézus tanításai később elmosódtak. Ő most az igazi Jézust adja könyvének lapjain,

mégpedig úgy, hogy Jézus kezdettől fogva első személyben beszél a könyvben.

Ilyen kiindulási pontból kezdve az egész könyv bizarr, szertelen, extravagáns. Ami a Jézus történetéből van benne, az mind csak elmagyarázott elméletezés, bölcsekedés, amelynek semmi történelmi alapja nincs. A történelmi személyek közül Keresztelő János és János apostol eszmei irányítói Jézusnak, Pál lelkes ember, aki az Írásra hivatkozással sürgeti Jézust, hogy a Messiási szerepet vállalja el. Nagyon feltűnő, amint a nemzetköziséget, a materialis szocializmust, az osztályharcot és a proletár eszméket hirdeti Jézus szájába adott szavakkal.

Barbusse a könyvében a lelki Jézust akarja adni, de emberi bölcsekedés hitető beszédével, képzelt eszmékkel, amelyekben nincs erő, mert emberalkotta elmélet. Szerző abban a téves véleményben van, hogy vannak megváltó igazságok, vannak idvezítő tanok, amelyek megváltoztatják a világ ábrázatát, ha azokat a földön megvalósítják. Azt gondolja, hogy az igazság útja a földről vezet az égbe, s nem az égből a földre. Szerző azt véli, hogy Péter, János és Pál meg tudta teremteni Jézust és a keresztyénséget. Erre pedig azért gondol, mert sohasem értette meg azt a Jézust, aki megjövendölte tanítványainak és követőinek, hogy „E földön nyomorúságotok leszen, de bízzatok: én meggyőztem a világot“.

7. Barbusse az ismeretlen Jézust akarta megismertetni a maga módján a munkájában, viszont „Az ismeretlen Jézus“ címmel írt munkát *Mereskovski* Dimitrij (akinek könyvét Trócsányi Zoltán fordította magyarra, Athenaeum-kiadás, Budapest, 1933), avégett, hogy az evangéliumokból, az apokrifusokból és régi egyházi forrásokból a mai embernek adja mindazt, amit lelkével megfogott Jézusból, amit tovább akar adni szeretettel, hittel, kegyességgel, a költő minden jóra való készségével. A könyve nem időrendi sorrendben tárja elénk Jézus életét, hanem tíz különböző szempont szerint. Bár mindegyik ilyen szakasz telve van a görög-orsz kegyesség misztikumával, mégis kedves, eszméletető olvasmány, s ha szinte nem is szoros értelemben vett szépirodalmi termék, de megérdemli mégis, hogy itt szó essék róla, mint szép, mély tartalmú műről.

8. Nem elméletez, hanem „Krisztus (Napkeleti történet)“ címmel regényes alakban dolgozza fel Jézus életét *Lázár* István, a Petőfi Társaság tagja. (Második kiadás, Budapest, 1924.) A regénynek főhőse Jézus, aki

mellett azonban vannak olyanok, akik az epizódokat kitöltik, akik a főhőst segítik vagy gátolják, egyszóval a regényt igyekeznek elfogadhatóvá tenni. Jézus egyénisége a történelmi Jézushoz alkalmazkodik, a lelki erő teljes híjával. Annál jobban domborodnak ki a mellékalakok, akikről az evangéliom keveset beszél, de akik problémák lesznek, mihelyst az evangéliom egyedül helyes ösvényéről letérünk. Ilyen alak Claudia Procla, Pilátus felesége, a tettenért bűnös nő, aki felkeresi Jézust magányában és el akarja csábítani, felajánlván a császári udvarban való összeköttetéseit. Jézus azonban elutasítja, ami miatt Procla megfenyegeti. Jézus jeruzsálemi bevonulásakor egy szál fehér rózsát ejt a kormányzói palota erkélyéről Jézus elé. És ekkor egy Szyneron nevű görög udvari ember útján még egyszer megkísérti Jézust. Amikor Pilátus átadta Jézust a zsidóknak, Procla számonkéri tőle Jézus halálát, a durva helytartó azonban félemlítéssel hallgattatja el.

A másik szereplő Mária Magdaléna, zsidó leány, aki szolgáló Procla mellett, akinek rajongással beszél Jézusról, ami miatt Procla megkorbácsoltatja. Ekkor Proclától megszökik, bűnbe kerül, ahonnan Jézushoz fordul és Őt követi a nőtanítványokkal. Az elfogatás után be akar menni a főpap udvarába, minthogy azonban ez nem sikerül, elmegy Proclához segítséget kérni. Procla előbb féltékenységből meg akarja ölni, de megtudván, hogy a leány a Mester szerelmét nem bírja, megbocsát neki és megcsókolja. Magdolna ott van a golgotai menetben. Segíteni akar a keresztfa vivésében, de nem bírja. Jézus utolsó könnye gyémánttá válva az ő tenyerébe hull. Jézus halála után a keresztfa előtt vezeklő Kajafást le akarja szúrni, de Krisztusért megbocsát neki. Jézus mellett, mint ellenlábás szerepel Júdás, minden Jézus-történet állandó és megfejthetetlen problémája. Szerző leírása szerint Júdás megissza a jó bort, gazdag ember, aki Jézussal való megismerkedése előtt Görögországban is tanult. Nagyra-vágyó hajlamú, aki Jézushoz csatlakozván, így tesz vallást: „kísérő árnyékok vagyok“. Jézus első jeruzsálemi útja alkalmával Júdás találkozik a fővárosban a görög Szyneronnal, aki Júdásnak Athénben tanuló-társa és kocsmái cimborája volt. A két régi cimborá beszélget és Júdás nagyon dicséri Jézust. A tanítványok, különösen Péter, nem jószemmel nézik Júdást, Jézus azonban lecsendesíti a tanítványokat azzal, hogy Júdás nem rossz ember, csak szerencsétlen. Júdás

Szyneronnal sűrűn eljár a kocsmákba, ott a tevehajcsárokkal iszik, de közben Jézus mellett beszél. A lejtőn nem tud megállni, a bormérőleánynak, Safirának aranykarperecet és selyemkendőt vesz, szórja a pénzt a koldusnak, bormérőnek, hárfapengetőnek. Egyik napon a tanítványok rájönnek, hogy Júdás elcsent a közös perselyből, Jézus ekkor ismét megbocsát neki. Júdás tovább is elmegy a kocsmába, ahol Szyneron azzal ijeszti meg, hogy Jézus ellen politikai vádat emelnek, emiatt pusztulnia kell neki, s jó lesz, ha Júdás idejében menti a bőrét úgy, hogy jelentse fel Jézust és a tanítványokat. Ilyen módon meg is szabadul, pénze is lesz. Júdás nem akar ebbe belemenni, félti Jézust. Szyneron azonban megígéri, hogy Procla meg fogja menteni Jézust, a bosszú ostora majd Péteren és a többi tanítványon fog csattanni, akiket Júdás útál. Erre az érvelésre Júdás elszánja magát a feljelentésre, ami nagy örvendéssel tölti el Szyneront és Safirát, mert így most már megkapják a Kajafás által nekik ígért pénzt. Amikor Jézust elfogták és vallatták, Júdás beállít a terembe, Kajafásnak szemébe vágja a harminc ezüstpénzt, erre kilökik a teremből. Elkeseredve elmegy a csapszékbe, de nem áll vele szóba a bormérőleány sem. Elmegy a keresztfához is, ahonnan távozóban úgy lép, mint akinek kő a lába, alakja lélektelenül düllöngözőtt, járása nehezen döngött, mint a vasszekéré. „Iskarióth! — dobbant eléje Péter a fák közül hirtelen. Számolunk! Visszahökkent. Már ott függött Júdás a fán.“ Nagyon veszedelmes következményeknek helytadó rövid mondatok ezek. Különösen akkor, ha arra gondolunk, hogy a könyv címlapja hátán ez olvasható: „E könyvet egyházi cenzúra után bocsájtottam közre.“

Általában véve az egész könyv az önkényes történetek hosszú sorát tartalmazza. Hasonló gondolkozású emberek megfejthetnek, vagy megfejtve gondolhatnak így egyes jeleneteket a Jézus történetéből, végeredményében azonban csak olyan lélek kedvelheti ezt a közepes munkát, aki a zavaros talajvizet többre értékeli a forrás üdítő italánál.

9. Sz. *Hajdú* Boriska debreceni szerző „Az áruló“ című történelmi regényének (Debrecen, második kiadás, 1921) a főhőse Júdás. Minthogy azonban ennek élete elválaszthatatlan Jézustól, belekapcsolódik ez a könyv is tárgyunkba. Júdás nagyon gazdag zsidó ifjú, akinek palotái vannak Rómában és Jeruzsálemben, hajói kincseket hordanak. Szerelmének tárgya Procla,

aki a regény szerint anyai ágon zsidó származású, fekete-hajú nő, aki egy önfeledt perc vétke miatt megútálja kedvesét és Pilátus menyasszonya lesz. Júdás az esküvő előtt mégegyszer meglátogatja Proclát, aki megígéri, hogy, ha Júdás megtisztulva koldusszegényen, szentek tisztaságában lép majd elibe, akkor talán újra megnyeri őt. Ilyen útravalóval vág neki az életnek Júdás. Találkozik Jézussal, tanítványa lesz és aranygyűrűit, karpereceit a tengerbe szórja. Júdás nagyon jól érzi magát Jézus és a tanítványok társaságában mindaddig, míg Mária Magdolna meg nem jelenik a körükben. Magdolna igen szép szőke, gazdag nő, de könnyelmű természete akárhányszor lerántja a fertőbe. Jézust éppen akkor hallja először, amikor a gazdagról és Lázárról tanít, amely tanítás hatására minden vagyonától megválva, Jézus tanítványa lesz. Magdolna jelenléte felkelti Júdásban a régi érzékiséget, szürke lesz neki a tanítványok társasága. Jézus megkísérli azt, hogy lelkére hasson, Júdás mégis megirigyli az evangéliomi ifjút, aki visszamehetett vagyonához. Jézus ekkor felnyitja Júdás szemeit, megláttatja vele, hogy valamennyi palotája leégett, hajói elpusztultak, így eljutott a koldusszegénységig. De még mindig reméli Jézus világi uralmát. Ám amikor Magdolna iránt való szerelme nem talál viszonzásra, akkor mégis csak elmegy a főpaphoz és megígéri annak, hogy vagy rá fogja venni Jézust arra, hogy nemzeti hős legyen, vagy ki fogja szolgáltatni a papságnak minden zaj nélkül. Míg ezek Júdással történnek, addig Procla Mózes könyve olvasásának hatására megkeresztelteti magát Keresztelő Jánossal. Ennek halála után Jézushoz csatlakozik, remélvén, hogy régi szerelmére rátalál. Meg is találja Júdást. Ekkor Júdás bivatkozik arra, hogy koldusszegény, de Procla szemébe vágja, hogy nem a szentek tisztaságában, ami miatt megveti szerelmét. Erre Júdás újra elmegy a papi tanácshoz, jelenti, hogy e té zaj nélkül elfoghatják Jézust. Őmaga lesz a vezető. Megmondja a vádpontokat is. Az elfogatás után kiábrándítólag hat rá, hogy csak harminc ezüstpénzt kapott. A lelkiismereti furdalás erőt vesz rajta, felakasztja magát, az ág leszakad, s a mélységbe zuhan.

E könyvben Jézus nem az élet világossága, a lelkeknek nem feltétlen ura. Jézus halála egyszerű sakkhúzás, nem pedig megváltás.

10. A legendákra vonatkozólag azt olvassuk az egyik legendás könyvben : „A hívő kegyelet kezdettől

fogva nem érte be azzal, amit az evangéliomok Jézusról mondanak. Amit ezek meg nem írtak, azt alkották meg a legendában. A legenda az evangéliomi történet színes, csillogó ünnepi ruhája.“ (Rubinescu kiadói előszava.) Lássunk néhány ilyen szépirodalmi legendát.

Rubinescu Augusztá „Krisztus-legendák“ című művében, amely 21 legendát tartalmaz, a szerző általában tartja magát az evangéliomhoz, de színezésével felesleges történetek egész halmazát adja. Így pl. Jézus születése után Máriának álmában tudtára adatik, hogy Jézust Júdás fogja elpusztítani. A templomi bemutatás alkalmával Mária a kised Jézus homlokán keresztalakú árnyékot lát. A Jézus életében előforduló emberek közül előtérbe lép Júdás, aki egyidőben születik Jézussal, fekélyek borítják, anyja elmegy Máriához és kéri, hogy a kised Jézus érintse gyermekét, amire Júdás meg is gyógyul. Jézus és Júdás gyermekkorukban együtt játszanak, kertjeiket fácskákkal dugdossák körül. Jézus ráfű a fácskákra, s azok virágba borulnak, Júdás is ráfű a magáéira és azok egyszerre összeasznek. A jeruzsálemi bevonulást végignéző Kajafás megszemlélvén a tanítványokat, Júdást tartja alkalmasnak arra, hogy elárulja a Mestert. Az elbeszélések átlag szétfolyók, költöttek és csak a legvégén kapcsolódnak Jézushoz. Így pl. szól egy takácsról, aki fejedelmi palástot sző, felesége pedig kihímezi. Felesége olyan beteg lesz, hogy jártányi ereje sincs. A jövendőmondó azt mondja, hogy aki a palástot lábával tapossa, az gyógyítja meg a feleségét. A takács képtelenségnek tartja, hogy bárki is rálépjen erre a gyönyörű ruhadarabra. Elindul, hogy a palástot Jeruzsálemben eladja. A tavon vihar éri, Jézus a vihart lecsendesíti. Ez annyira megrázza lelkében a takácsot, hogy Jézus lábai elé teríti a szép palástot. Ebben a pillanatban meggyógyul a felesége.

11. A Rubinescu legendáinál távolabb visznek a Sz. Bészler Anna és Székely András debreceni szerzők által írt „Krisztus legendák“ (Debrecen, két kötet, második kiadás, 1925). A harminchárom legenda közül négy van olyan, amelyekben Jézus maga is résztvesz a cselekmények során, ebből is három evangéliomi vonatkozású. A negyedik a gyermekkorba vezet vissza, amely szerint Jézus gyermekkori leányjátósztársának, Mirjannak kimúlik a kedvenc galambja, amelyet Jézus életre kelt; húsz év múlva pedig feltámasztja az időközben férjhez ment és özvegyé lett Mirjannak meg-

halt egyetlen leányát : Syra-t. Az evangéliomban említették közül csak a gadarai ördöngössel, Jairussal és családjával, Péterrel és Mária Magdalénával találkozunk. Ez az utóbbi e társszerzők szerint is gazdag nő, akinek lábai elé szíveket és kincseket tettek, de amióta megismerte Jézust, mindezekkel szakított. Ezek a legendák a három kiszínezett evangéliomi történet kivételével egytől-egyig költöttek, amelyekben Jézus csodás hatalmának visszfénye dereng.

12. *Lagerlöf* Selma „Krisztus-legendák“, svéd eredetiből fordította Leffler Béla, tizenegy legendát tartalmaz, amelyeket a szerző „Keleten hallott“ és gyűjtögetett össze. A legendák szépek, megvan bennök az író művészete, Kelet színpompája, és Észak rendszere.

A gyermekkorban Jézus segítségére volt a megrakodott méheknek, a fehér liliumoknak, és egy római katonának. Heródes kiadja a parancsot a gyermekek megölésére úgy, hogy azokat összehívják egy nagy vendégségre és ott adott jelre kivégzik őket. A menekülőknél római katona állja útját. Jézus anyja fut a gyermekével, a katona le akarja vágni, de egy méh megszúrja. Utána kutatnak a menekülőnek, de a liliumok alatt kijutnak a városból. A katona üzőbe veszi őket s egy barlangban találja Józsefet, Máriát és a gyermek Jézust aluva. Meg akarja ölni, de végre erőt vesz rajta a hála és kardját a gyermek Jézus mellé téve, távozik a barlangból.

A 12 éves Jézus a templomban meglátja a nagy kürtöt, amelyet „Világfejedelem-szavának“ hívnak, amelyet aki megfú, a világ valamennyi népét a maga hatalma alá gyűjti, meglátja a „Paradicsomhídját“, amelynek éle vékonyabb, mint a napsugár, aki át tud menni rajta, az a Paradicsomba jut. Látja az „Igazság kapuját“ két szoros oszlop között, aki át tud menni közte, az sohasem követett el bűnt. Jézus egy özvegyasszony, egy szegény ember és egy idegen megsegítése végett átmegy a kapun, a hídon, és megfújja a kürtöt. Mikor mindezeket megtudja Mária, sírvafakad, mert tudja, hogy el fogja veszíteni fiát.

A vörösbegy teljesen szürke madár volt és szerette volna, ha a begye piros lenne. Végre is a keresztrefeszített Jézust megszáván, egy homlokába benyomakodott tövist kiragadott. A tövis véres volt és nyomot hagyott a madár begyén. Ezóta vörös a vörösbegy begye.

Kedves történetek, építő célzatúak, irodalmi értékűek, de nem táplálják a lelket, csak elringatják az érzelmeket.

13. Irodalmi értékű *Makkai* Sándornak „Az élet

fejedelme“ című kötete, amelynek egyharmada olyan vonatkozású, amely kapcsolatban van Jézussal. Jézus nem szerepel a történetekben, csak a hatása van igen színesen, pompásan, megrázóan megrajzolva Keresztelő Jánosban, Pilátusban, a megfeszítés idején a tanítványokban, a feltámadás után Magdolnában, Máriában, nemkülönbén Péterben. Színezése erősebb, mint építő ereje.

14. Nagyon kedves *Wilde* Oszkár „Önző óriás“ című kis rövid elbeszélése, amelyben a durva, önző óriást lefegyverzi és vénségében az örök boldogságba vezeti az a gyermeki ártatlanság, amelynek képviselője az a kis baba, akin a Krisztus sebeinek helye látszik.

15. Mély értelmű *Karinthy* Frigyesnek „Krisztus, vagy Barabbás“ című kötetében a „Barabbás“ című elbeszélés. Krisztus kilép a sírból és megy Pilátus házához. Sorra találkozik azokkal, akik Barabbás szabadon bocsátását kívánták, és most mindegyik zokogva fogadkozik, hogy elmegy Jézussal Pilátushoz és jóváteszi bűnét. Jézus bemegy Pilátushoz, elmondja, hogy a nép nem tudta, mit cselekedett, újra akar nyilatkozni. Kérdezze meg újra. Pilátus kimegy a tornác szélére, felteszi a kérdést a sokaságnak és a tömeg, amelynek minden tagja külön-külön Jézus elbocsátását óhajtotta, mennydörgés módjára zúgta, hogy Barabbást bocsássa el. A rövid négylapnyi elbeszélés elolvasása után sokáig borzad az ember a tömeggé verődött ember rettenetességén.

16. Az általam olvasott összes legendák közül az egyetlen kötet, amelyen meglátszik, az evangéliom üdesége, harmata, ereje és hatalma, *Gárdonyi* Gézának „Arany, tömjén, mirha“ című kötete. Nem minden darabja egyenlő értékű, nem is lehet ezt kívánni, de olyan darabok vannak benne szép számmal, amelyek miatt az ember ismét és ismét előveszi. Ismertetés helyett elolvasásra ajánlatos.

D) Vannak, akik Jézust a mai életbe hozzák és azt próbálják megoldani, mi lenne, ha Jézus ma megjelenék közöttünk.

17. A háború előtt kilenc évvel, 1915-ben jelent meg *Yartin* (Nyitrai) József hirlapíró „Ötödik evangéliom“ című regénye. Eszerint Jézus München mellett Miesbachban születik, nevelőapja ács a vagongyárban. Férfiúvá fejlődve szertejár és tanít. A szülőfalujában elmegy egy papi gyűlésre és szemére veti a plébánosoknak, hogy vakon hisznek és a bibliát nem a tudomány

és haladás vívmányai alapján magyarázzák. Emiatt a papság dühre gerjed Jézus ellen. Jézus munkásságának hallatára a müncheni érsek, a birodalmi gróf és egy gyáros elmegy Jézushoz, aki szemükre veti, hogy a tömeget elnyomják, Krisztus tanításait és a felebaráti szeretetet meghamisítják, érzéketlenek a tömegnyomor iránt. Ennek hallatára megszegyenülve eltávoznak. Majd Jézus bemegy Münchenbe, ahol a népgyűlésen résztvesz, kifejti a kommunizmus lehetetlenségét, elítéli a munkaadók szívtelenségét, a szocialisták tanait erősen megbírálja, úgyhogy végül mindenki magára hagyja a teremben. De csatlakoznak hozzá az írók, művészek és egyéb pogányok. Ezek nevében Zénó, az író, vallást tesz róla, amire Jézus kijelenti, hogy rájuk számít tanítása terjesztése érdekében. Jézus hatása lassanként érezhető minden országban, mert a művészek képekben, szobrokban, az írók könyvekkel kezdik terjeszteni tanítását. Meginog a tekintély alapja, bírálat tárgyává teszik az államférfiak és politikusok szándékait, amelyek egész berendezkedésükkel távol vannak attól, amit Jézus hirdet.

Húsvét idején elmegy Rómába, ahol megjelenése nagy izgalmat okoz. A napilapok közül a Tribuna örül neki, a szocialista lapok nem hisznek neki, a pápai ujság, az Osservatore Romano rajongónak minősíti, a bíborosok zavarba jönnek. Nagypénteket Rómában töltötte, ahol a Szent Kelemen-templom egyszerű istentisztelete meghatja és reménységgel tölti el, de már a Szent Péter templom ceremóniái kiábrándítják. Látja, hogy az egyház immár csak hagyomány. Leverten megy ki a Szent Péter-templomból, a tanítványok követik és ezeknek igen kemény bírálatot mond a romanizmusról. Mivel ez az újságokban megjelent, a Vatikán kívánja az olasz kormánytól, hogy tegye ártalmatlanná Jézust, de a belügyminiszter azt mondja, hogy semmi bűnt nem talál ebben az emberben. A nép keresi Jézust, de ő kerülte a sokaságot, mert „Szelíd lelke undorodott a drámai összeütközésektől“. A Vatikán elküldi egyik bíborosát, hogy Jézust szülőfalujába való távozásra bírja. Jézus szemére veti a bíborosnak, hogy az egyház nem tölti be rendeltetését, eltér a Szentírástól. Jézus szavai után a bíboros azzal távozik, hogy „Az egyház sokkal szilárdabb alapokra van építve, hogysen bármily ravasz embernek is — amilyenek Jézust a bíboros tartja —, az igéi erőt vehetnének rajta“. Ezek után a Vatikán közeledik a Quirinálhoz, megfenyegetvén a legközelebbi politikai választásokkal, amire az ingatag

belügyminiszter harmadnapra a rendőrségre idézteti Jézust, akit erről az intézkedésről tanítványai értesítenek.

Másnap este vacsorára gyűlnek össze a tanítványok Jézussal együtt, ahol átnézi a róla írt újságokat és szomorúsággal látja, hogy ellene vannak a munkások, akikben legtöbb bizalma volt, ellene vannak a felvilágosodott elmék, a kapitalisták, a papság, a moralisták, a lambölcsek, filozófusok és természet-tudósok, tehát elérte a teljes kiábrándulás. Egész éjtszakán át virrasztott, hajnalban felköltötte tanítványait, kiment velök Tivoliba s vigasztaló, de egyszersmind kétséget tartalmazó búcsút vész tőlük, többek között ezt mondván : „Azzal a gyötrő tudattal távozom, hogy az emberiséget nem bírom megváltani s hogy nem is szükséges, mert szerencsétlen lenne, ha nem a maga erejével küzdené ki kisdéd céljait.“ Hosszasan, végtelen szeretettel nézett tanítványaira, azután fölkel s elindult az erdő felé. Bement az erdőbe és tanítványai hiába keresték többé.

E regény birkózik a témával, de megoldást nem ad.

18. Egészen napjainkban játszik *Sinclair Upton*-nak „Az ács fiának hívnak“ című regénye. A könyv első személyben van írva. Az elbeszélő egy gazdag amerikai családból való ifjú, aki elmegy mozielőadásra, amelynek megtartását meg akarta akadályozni a csöcselék, mivel a film német gyártmány. Az amerikai filmtröszt által felbérelt csöcselék a kijövet alkalmával véres csapásokat mér az ifjúra, aki a Szent Bertalan-templom csendjében és hátsó padján talál menedéket. Míg ott sebesülését fájlalja, kiszáll az oltár felett való üvegképből a meg-elevenedett Jézus s vállán megérintvén, meggyógyítja. A templomból az ifjú kimegy Jézussal együtt, találkoznak egy mozikritikussal, aki elvezeti őket a szépségápoló intézetbe. Ide bejön Mary Magna filmsztár, aki meglepődik Jézus láttára. Megkérdezi, hogy kicsoda, amire Jézus így felel : Az ács fiának hívnak. Ettől fogva a neve a regényben : Ács. Majd bejön a filmkirály és ajánlatot tesz Ácsnak, hogy legyen mozisínész, de ezt az ajánlatot Ács nem fogadja el. Elviszi a filmkirály egy fényes étterembe, ahonnan ki akarta küldeni Ács a megrendelt ételeket az utcán látott szegényeknek. De ezt nem engedik. Mary Magna a vacsora utáni tömeg-filmfelvételt követőleg elmondja Ácsnak, hogy ékszeraitól megvált, bűnös életét abbahagyja, a filmen nem lép fel, mert nincs reménysége arra, hogy becsületes nő szerepét kaphassa. Ács aznap este a szegénytanyán

hál, másnap elmegy a szakszervezetbe, ahol a gazdagokat megfenyegeti, a szegényeket türelemre inti. Délben felkeresi a filmkirály, s a szegény sztrájkoló munkások számára átad neki ezer dollárt. Ács meglepetéssel nézi az általa addig még nem ismert pénzt: ez az — mondja —, amelyért a férfiak lelküket, a nők tisztaságukat cserébe adják? Amelyért kiéheztetitek, kínozzátok, ölitek egymást? A filmkirálynak visszaadja a pénzt, viszont a sztrájkoló szegény munkások ebédjén, ahol a filmkirály is ott van, bejelenti Ács, hogy a filmkirály az ebédért ezer dollárt ad. A filmkirály mindjobban, jobban szerződteni akarja Ácsot, megígér neki heti 1500 dollárt és azt, hogy azt hirdetheti a filmen, amit akar. Ács nem vállalja. Este népgyűlésen beszél, amelyet a vasárnapi újságok elferdítve közölnek. Elmegy a templomba, ahol az istentiszteletet istenkáromlásnak minősíti, ami miatt a templomból kivezetik. Nyilvános utcán tartott beszédéért a rendőr letartóztatja, bekíséri. Az elbeszélő ifjú, aki mindig vele van, óvadékot akar letenni, de Ács nem engedi. A Mary Magna óvadékára azonban szabadon bocsátják és egy Márk Ábel szocialista ügyvéd lakására megy. Itt vacsorát rendeznek a tiszteletére és figyelmeztetik, hogy vigyázzon magára, mert figyelik. Az elbeszélő ifjú időközben megtudja, hogy éjjélkor egy rendőrkülönítmény Ácsot lehetetlenné akarja tenni, amire telefonon segítségért a filmkirályhoz fordul és ez ki is menti Ácsot a rendőrség kezéből. Erre Ács megjegyzi, hogy a csőcseléksországban mégcsak tisztességes martírium is lehetetlen. Ekkor visszavonul, de estére megszökik a szobájából. A csőcselék kezébe kerül, amely behurcolja a cirkuszba és ponyvába téve addig dobálja a magasba, míg az üvegtetőn keresztül kiesik az utcára, éppen az elbeszélő ifjú elé. Ekkor haragtól eltorzultan mondja: „Ezekért az emberekért akartam halálba menni. De most — haljanak meg ők, maguk — magukért. Hadd menjek akárhogyan akárhova. Engedjétek vissza oda, ahol voltam, oda, ahol nem látok, nem hallok, nem gondolkozom.“ Azzal futásnak ered, be a Szent Bertalan-templomba, egyik ugrással az oltáron van, másik ugrással a festett ablakban. A kísérő ifjú kimerülten lerogy az egyik padra, ilyen helyzetben volt, mikor a templom lelkésze vállára tette kezét és figyelmeztette a távozásra, mert a templomot zárják. Az egész történetet csak álmodta, egy óra leforgása alatt. Az elbeszélés eleven, a jellemzés tetszetős, de a problémát nem oldja meg.

19. *Rictus Jehan* francia író, aki Párizs alvilágának gondolkörét viszi az irodalomba, „Találkozás Jézussal” címen írt egy magyarra is lefordított hosszabb költeményt. Elgondolja, hogy milyen érdekes lenne, ha Jézus eljönne. S találkozik Jézussal hidegben, éjjél után, amint feje ezüst hóval tele. Az éhes, fáradt Jézussal leül beszélgetni. Elmondja Jézusnak, hogy bár gáz, villany, gyár, gép, vasút van, ezek nyomán jaj fakad. Ismerik Jézust, mert tárgya versnek, zenének, festménynek. Sokat beszélnek róla papok és könyvek. Van sok bazilika, de ott fejét le nem hajthatná. Van Krisztuskultusz, de senki nem lép nyomába, mert félti a bőrét. A palotákban kőben, képben, feszületen ott van, de menhelyet senki nem adna neki. Jézus könnyekre fakad, amire az író úgy látja, hogy Jézus gyöngé, gerinctelen, ezért visszaküldi az égbe egy imádsággal, amelyben földi jókat kér. Az enervált testnek és léleknek nem lehet életerős képzelete Jézusról.

20. *Barton Bruce*, lelkész fia, Amerika egyik legnagyobb hirdető-irodájának feje. Vasárnapi iskolás korában nem tudta megszeretni a sápadtarcú, szelídképű Krisztust. Fölnevekedvén, azt látta, hogy a világ legnagyobb szervezetének alapítója Jézus. Kezdett tehát az evangéliomban az után a Jézus után kutatni, aki ilyen nagy eredményt tudott létrehozni és megtalálta az erős szervezetű, derűs és szervezőképességű Jézust, az embert, akit ilyennek senki nem ismert. (Munkája címe: *The Man Nobody Knows* = Az ember, akit senki sem ismer. Magyarra nincs lefordítva.)

I. Jézusban megvolt a fegyelmező erő, vezéri képesség volt, akiben megbíztak. Meg tudta választani embezeit, és azokat kimondhatatlan türelemmel nevelte. II. Erős, hatalmas szervezetű volt. Tizenkétéves korában gyalog megy Jeruzsálembe. Szabad ég alatt hál. Foglalkozása: az ácsmesterség, erős testalkatot kíván. Mikor kiverte a templomból a kufárokat, bizonyára rátámadtak volna, ha remélték volna, hogy bírnak vele. A belőle sugárzó egészség egészséget sugározott a benne bízókra. Egészséges idegzetének tulajdonítható, hogy nyugodtan vette az elfogatását. S az utolsó héten lelki gyötrődések, elfogatás, tárgyalás, éjjeli kihallgatás, kínzás, étlenség, álmatlanság után is Pilátus ezzel tesz róla bizonyosságot: Íme az ember. III. Régi hagyomány szerint Jézus sohasem nevetett. Ezt az író az egyház későbbi hamisításának tartja s azzal magyarázza, hogy Jézus szenvedése elhomályosította életének megelőző

idejét. Vannak életében olyan események, amelyek lehetlenné teszik, hogy ne nevetett, vagy ne mosolygott volna. A kánai menyegzőn pl., amikor tudomására jutott, hogy elfogyott a bor, felállhatott volna, és udvariasan megköszönve a vendéglátást, távozásra hívhatta volna fel a többi vendéget is. Nem tette, mert résztvett az örömben. Aki a mennyei Atyát hirdette, nem lehetett komor. Ő tanította, hogy aki nem úgy veszi az Isten országát, mint a kisgyermek, nem mehet be abba, márpedig a kisgyermek, derűs, mosolygó lény. Magát vélegényhez hasonlította. Voltak barátai. A tékozló fiú, történetében nem védi a fiatalabb fiút, de megrója a komorlelkű idősebbet. IV. Megfigyelendő, hogy merészebb programot senki sem adott: „Menjetek az egész világba és hirdessétek az evangéliomot minden teremtménynek.“ Ehhez valami olyan újnak a hirdetése kellett, amelynek átütő ereje van. Mózes megtanította, hogy Isten egy, Ámós azt, hogy Isten igazságos, Hóseás azt, hogy: jó, Jézus pedig azt, hogy: Atya. Ez forradalmi erejű igazság volt akkor, amikor erősen nemzetek és kasztok szerint tagozódott az emberiség. Módszere mindig alkalmazkodott a tanítvány gondolatvilágához. A vizezmerítő asszonnak beszélt az élő vízről, a különböző foglalkozásúaknál magvetőről, kovászról, emberek halászáról stb. V. A szerzót, mint hirdető-irodai főnököt megragadta az, hogy Jézus milyen nagy hírre tett szert szolgálataival és paraboláival. Az irgalmas samaritánus pl. a könyörületesség reklámja. Minden példabeszédben benne van a kép, néhány szó magyarázat és a tanulság. Ezek ma is a hirdetés főalkotóelemei: 1. csodálatosan tömör (az Úri imádság 74 szó), 2. nyelve bámulatosan egyszerű, mindenki megérti, 3. az őszinteség napként sugárzik át minden mondatán. Általában türelmes mindenféle bűnözőhöz, de ostorozza a nemőszinte farizeusokat. 4. Száz meg százfelől világítja meg a tárgyat: az elveszett juh, tékozló fiú, megbocsátó király stb. mind azt tanítja: Isten atya. VI. A modern üzleti elvek mind benne vannak Jézus tanításában. Ilyen elvek: aki köztetek első akar lenni, legyen szolgátok, ami mai nyelven azt jelenti, hogy aki nagy akar lenni, teljesítsen nagy szolgálatot a köznek. A gyár, a modern üzlet akkor boldogul, ha kiszolgálja a közönséget. Másik elv: aki elveszti életét, megtalálja: aki annyira odaszánja magát az eszmének, hogy megfeledkezvén magáról, csak annak él, az megtudja valósítani az eszményt, és az eszmény élteti őt. Harmadik elv: Aki téged egy mérföld

útra kényszerít, menj vele kettőre, azaz adj többet, mint amennyit kívánnak. Negyedik elv: jobb adni, mint venni: akik életükben adtak, azok az igazi nagyok. Amikor Jézus azt mondta, hogy neki azokkal kell foglalkoznia, amelyek az Atya dolgai, akkor ezt nemcsak a vallásos életre, hanem az élet mindenféle tevékenységére értette és így kell értenünk nekünk is.

Végigtekintve az ismertetett harmincegy munkán, Gárdonyi az, aki Jézusról legszebben és legjobban ír a szépírók közül, és Barton Bruce az, aki a modern emberhez legközelebb hozza az evangéliomi Krisztust. Igazán, valójában azonban mégis csak az evangéliomokból ismerjük meg a Mestert, Aki ma és mindörökké út, igazság és élet.

TARTALOM

	<i>Lap</i>		<i>Lap</i>
<i>Szaboleska Mihály</i>	3	<i>Anatole France</i>	14, 15
<i>Csoportosítás</i>	4	<i>Barbusse Henri</i>	15
<i>Dupanloup Bódog</i>	5	<i>Mereskovski Dimitrij</i>	16
<i>Bárczy István</i>	5	<i>Lázár István</i>	16
<i>Gáspár Pál</i>	5	<i>Sz. Hajdú Boriska</i>	18
<i>Papini Giovanni</i>	6	<i>Rubinescu Augusztal</i>	20
<i>Balassa Imre</i>	8	<i>Sz. Bészler A.—Székely A.</i> 20	
<i>Dickens Charles</i>	9	<i>Lagerlöf Selma</i>	21
<i>Ludwig Emil</i>	10	<i>Makkai Sándor</i>	21
<i>Rosadi Giovanni</i>	12	<i>Wilde Oszkár</i>	22
<i>Hegedűs Loránt</i>	12	<i>Karinthy Frigyes</i>	22
<i>Mauriac Francois</i>	13	<i>Gárdonyi Géza</i>	22
<i>Schaper Edzard</i>	13	<i>Yartin (Nyitrai) József</i> 22	
<i>Tóth Béla</i>	13	<i>Sinclair Upton</i>	24
<i>Zajti Ferenc</i>	14	<i>Rictus Jehan</i>	26
<i>Timmermans Felix</i>	14	<i>Barton Bruce</i>	26

